

Het Expertise centrum voor Warme Technologie

Een verkenning

De aanleiding voor deze verkenning is de samenwerking tussen het Expertise centrum Dementie & Technologie en Alzheimer Nederland. Ze gaan aan de slag met 'Warme Technologie'. In deze verkenning wordt eerst dieper ingegaan op de context waarin dit concept zich ontwikkelt en wat er onder verstaan moet worden. Vervolgens worden vier rollen geëxploreerd die door het Expertise centrum met haar netwerk kunnen worden vervuld om Warme Technologie op de kaart te zetten.

“

Het enige dat niet gaat veranderen is ons doel: *de ontwikkeling van technologie die helpt om het leven te omarmen, om je vrij en vertrouwd te voelen in je eigen omgeving en om contact te houden met wie je liefhebt.*

Het vertrekpunt

De manier waarop we als samenleving met het vraagstuk dementie omgaan verandert. Nog steeds is er de hoop dat de verschillende vormen ervan in de toekomst zijn uitgebannen. Gelukkig gaat er daarom veel tijd en aandacht naar medisch onderzoek, de ontwikkeling van medicijnen en campagnes voor een preventieve leefstijl. Maar daarnaast groeit het bewustzijn dat iemand die met dementie leeft, veel meer is dan een 'patiënt'. Dat je dus óók aandacht moet hebben voor het versterken van de factoren die voor het welzijn van elk mens van belang zijn: voor waardigheid, de vrijheid zelf keuzes te maken, voor het je prettig en veilig voelen.

Dat bewustzijn heeft tot concrete stappen geleid. De verpleeghuizen-oudestijl, waar de 'patiënten' op een gesloten afdeling zitten, worden zeldzamer. Het aantal kleinschalige woongemeenschappen met veel aandacht voor de individuele wensen, verlangens en emoties van bewoners, neemt juist toe. Andere instellingen hebben gesloten afdelingen -waarvan je de deuren alleen met een cijferslot kan openen- vervangen door systemen waarbij de bewoners ruimte krijgen hun eigen weg te gaan. Mensen die met dementie leven blijven vaker thuis wonen en krijgen daarin steun. Kritischer dan in het verleden kijken zorgprofessionals naar het toedienen van psychofarmaca.

Deze en vergelijkbare veranderingen beperken zich niet tot de zorg voor mensen die met dementie leven. In de hele zorgsector zie je vernieuwers opstaan die zich inzetten voor een werkwijze waarin meer aandacht is voor welzijn. Bij die andere benadering passen nieuwe woorden en concepten. Er wordt gesproken over 'mensgerichte' zorg en ondersteuning. Over 'empathische' gebouwde zorginstellingen, woningen en wijken. Over een te dominant 'medisch model' dat vervangen moet worden door een 'sociaal model' en een 'positieve gezondheidszorg' die zich richt op wat mensen wél kunnen. Patiënten heten 'cliënten' en steeds vaker gewoon 'personen'. De ontwikkeling is misschien wel het meest treffend verwoord met het begrip 'warme zorg'.

Het is in die context dat Alzheimer Nederland en de Technische Universiteit Eindhoven de handen ineenslaan en de komende jaren aan de slag gaan met

Warme Technologie ligt als begrip in het verlengde van 'warme zorg' en 'liefdevolle zorg'.

Raymond Koopmans

Hoogleraar ouderengeneeskunde aan de Radboud UMC

Warme Technologie. Dit nieuwe concept staat voor een andere benadering van technische innovatie. De focus ligt daarbij nu nadrukkelijk op het vergroten van efficiency en het verlagen van zorgkosten. Dat zie je bijvoorbeeld bij innovaties zoals slimme huizen, zorg op afstand en applicaties voor valdetectie en -preventie. Het uitgangspunt bij de ontwikkeling van Warme Technologie is dat de technische oplossingen moeten bijdragen aan welzijn in brede zin. In de eerste plaats voor de mensen die zelf met dementie te maken krijgen, maar ook voor de mantelzorgers en de verdere sociale omgeving.

Deze veel meer mensgerichte benadering stelt andere eisen aan de technologische oplossingen. De producten en diensten moeten zo herkenbaar en aantrekkelijk zijn dat ze uitnodigen tot gebruik. Ze dienen, als het even kan, de keuze- en handelingsvrijheid ('eigen regie') te vergroten. De technologie is een middel en geen doel en de vraag wat technisch allemaal mogelijk is dient altijd ondergeschikt te zijn aan wat het voor de gebruikers betekent.

Daar dient in elk geval nog één cruciale eis aan te worden toegevoegd: dat bij de ontwikkeling van de producten de wensen en inbreng van gebruikers een zo groot mogelijke rol spelen. Te vaak wordt er namelijk voor hen, in plaats van met hen gedacht. Dat leidt tot technologie die ongebruikt blijft en bijvoorbeeld tot apparaten die bijdragen aan stigmatisering (zoals bijvoorbeeld een zichtbare rode alarmknop die mensen liever thuislaten). Bij de ontwikkeling van Warme Technologie is de emancipatieslogan uit de gehandicaptenbeweging: 'Nothing about us, without us' een bron van inspiratie.

De samenwerking met Alzheimer Nederland markeert een nieuwe fase voor het Expertise centrum. De afgelopen jaren is het concept Warme Technologie in de steigers gezet, is er een landelijk netwerk opgebouwd, zijn producten en diensten ontwikkeld en zijn er inzichten verkregen. Door de samenwerking zijn de gezamenlijke netwerken aan elkaar verbonden en komen meer middelen voor onderzoek en productinnovatie beschikbaar. Nu is de vraag aan de orde hoe het Expertise centrum en het netwerk zich de komende jaren moeten ontwikkelen. De ambitie is groot. Met de ontwikkeling en het promoten van Warme Technologie willen het Expertise centrum en Alzheimer Nederland het denken over de inzet van technologie in Nederland veranderen.

Ze gaan dat niet in hun eentje doen. Het Expertise centrum wordt een vanzelfsprekende ontmoetingsplaats van ontwerpers, academici, ondernemers, mantelzorgers, verpleegkundigen, zorgbestuurders en anderen die Warme Technologie verder kunnen en willen helpen. Met het woord 'ontmoetingsplaats' wordt overigens niet op een nieuw te bouwen instituut bedoeld. Het zal een open gemeenschap zijn die digitaal verbonden is en elkaar op verschillende locaties treft.

De verkenning

De samenwerking met Alzheimer Nederland was aanleiding het terrein voor de komende jaren te verkennen. Het werd een zoektocht naar de vraag hoe het Expertise centrum met haar netwerk het concept Warme Technologie het beste op de kaart kan zetten. Voor deze verkenning is met 25 deskundigen gesproken, die allen op hun manier bezig zijn met het vraagstuk dementie. Tot de gesprekspartners hoorden de initiatiefnemers van het Expertise centrum en leden van het netwerk. Het onderwerp werd vanuit vele kanten belicht: vanuit de verschillende wetenschappelijke disciplines, mantelzorgers, thuiszorg, grote en kleine zorginstellingen, startups en scale-ups, designers en architecten, verzekeraars en subsidieverstrekkingen.

Het bemoedigende was dat het concept Warme Technologie veel weerklank vond. Door de gesprekspartners werd de context herkend waarin het is ontwikkeld: de beweging naar een meer mensgerichte, warme zorg. De gesprekken verscherpten de inzichten en gaven een breder beeld van het veranderend denken over de omgang met mensen die met dementie leven. Er werd stilgestaan bij de verschillende trends die de komende jaren van invloed zullen zijn op de introductie van technologie. Maar de verkenning hielp vooral duidelijk te krijgen welke verschillende rollen het Expertise centrum en het netwerk dienen te vervullen als ze hun ambitie willen waarmaken. Bij de analyse van de gesprekken bleken dat de volgende vier rollen te zijn:

1. BIJDRAGEN AAN DE ONTWIKKELING EN HET ZICHTBAAR MAKEN VAN WARME TECHNOLOGIE

Een krachtige manier om het concept Warme Technologie op de kaart te zetten is 'gewoon' aansprekende producten te maken en oplossingen te bieden. Op dit terrein is al belangrijk voorwerk gedaan. Tijdens de verkenning kwam regelmatig de in 1993 door de Japanner Takanori Shibata ontworpen zeehond Paro ter sprake als een voorbeeld van Warme Technologie avant la lettre. Met hoogwaardige techniek ontwikkelde Shibata een knuffelbare zorgrobot die mensen met dementie als vanzelf gebruiken. Door de vormgeving roept het bij bijna iedereen de onbedwingbare neiging op het ding op te pakken en ervoor te zorgen.

Twee Nederlandse voorbeelden die regelmatig werden genoemd zijn het robotje Tessa en de Tover tafel. De als een bloempotje vormgegeven Tessa vergroot de autonomie van mensen die met dementie leven. Dat doet ze onder andere door met gesproken boodschappen gebruikers te helpen de regie over hun dagritme te behouden. De voor de Tover tafel ontwikkelde spellen werken met prikkeling door licht en beelden. Ze zijn zo ontwikkeld dat de spelers er vanzelf ('intuïtief') mee aan de slag gaan. Ook helpen ze de sociale interactie met naasten te stimuleren. Ook buiten de wereld van productontwerp is al veel ontwikkeld dat in het denkconcept van Warme Technologie past. Architecten werkten aan inrichtingen van zorginstellingen zonder de traditionele klinisch-medische uitstraling, zoals een woonomgeving die voor de bewoners aanvoelt alsof ze in het oude vertrouwde buurtje of dorp wonen, compleet met een kerkje, winkels en horeca.

“*Toen ik de Takanori Shibata een paar jaar geleden ontmoette, vroeg ik waarom hij Paro de vorm van een zeehond had gegeven, omdat veel mensen nooit een zeehond hebben gezien. Hij antwoordde dat er daarom juist niemand die een nare ervaring of associatie met een zeehond heeft. Ik was zelf meteen verkocht toen ik Paro in de armen nam. Het riep meteen een gevoel op van: ik ga ervoor zorgen!*

Helianthe Kort

Lector technologie en zorginnovatie aan de hogeschool van Utrecht

Er kwamen veel meer voorbeelden ter sprake, van dementiekatten en -honden tot systemen die met videobeelden en geluid warme associaties oproepen. Toch werd tegelijkertijd vastgesteld dat de keuze voor Warme Technologie nog lang niet vanzelfsprekend is. Met de te verwachten groei van het aantal mensen met dementie, de oplopende zorgkosten en de dreigende schaarste aan personeel is de default meestal nog de keuze voor de 'koude', efficiency-verhogende technologie of -toch- psychofarmaca. Daar gaat vervolgens een groot deel van de onderzoeks- en ontwikkelingsbudgetten heen. Er moet daarom meer gebeuren om Warme Technologie op het gemeenschappelijke netvlies te krijgen. Nieuwe -aansprekende- producten en oplossingen kunnen daarbij helpen. Het introduceren van nieuwe technologie (zoals Kunstmatige Intelligentie) is nu al een van de onderzoekslijnen van het Expertise centrum. Dat kan het beste binnen een sterk netwerk waarin verschillende partijen elkaar stimuleren en steunen bij het ontwikkelen van die technologie. Een plek waar concrete samenwerking tot stand komt. Het Expertise centrum kan daarin de aanjager en koppelaar zijn.

Belangrijk voor het op de kaart zetten van Warme Technologie is verder dat het bestaande en toekomstige aanbod zichtbaar en vindbaar wordt gemaakt. Enkele geïnterviewden opperden dat het Expertise centrum een kennisbank kan opzetten. Daarin zou niet alleen informatie te vinden moeten zijn over de laatste kennisontwikkelingen, maar ook over al bestaande producten en prototypen.

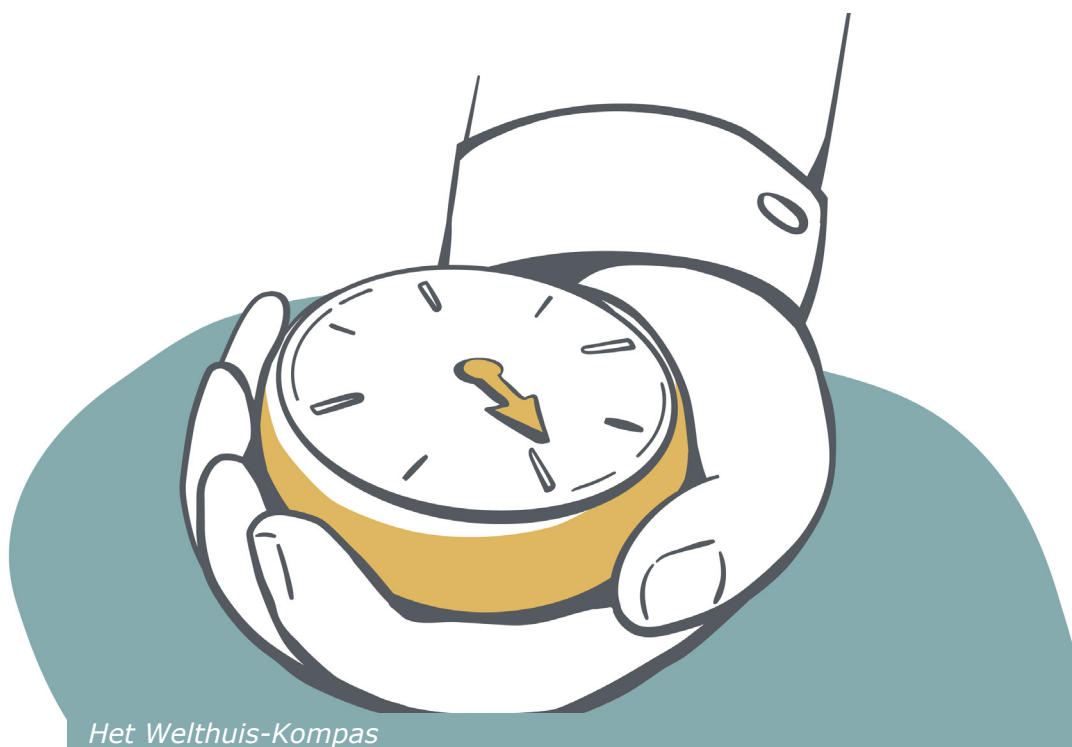

Zorgrobot Paro

2. BIJDRAGEN AAN ONTWERP- EN ONDERZOEKSPRAKTIJKEN

Het Expertise centrum werkte de afgelopen jaren met promovendi, onderzoekers en studenten van de TU-Eindhoven aan verscheidene prototypes. De door Marjolein de Haan ontworpen Stay Tuned Radio is een als traditionele radio vormgegeven communicatiesysteem, waarmee je sociale contacten kan onderhouden. Familieleden kunnen onder andere met WhatsApp gesproken boodschappen en muziek sturen. In het door Rianne de Jong en Rens Brankaert ontworpen Welthuis-Kompas zit GPS- en andere technologie verborgen. Wat de gebruiker ziet is één enkele pijl die naar huis wijst. Het door het PIT-team van Pleyade ontworpen Vita-kussen oogt als een gewoon kussen. Door de gekleurde vlakken aan te raken kunnen de gebruikers door familie en mantelzorgers geüploade muziek- en spraakbestanden afspelen.

Net als bij zoveel prototypes is het onzeker of ze ooit als een écht product op de markt komen. Maar dat was ook niet de belangrijkste reden om ze te ontwerpen en te testen. De onderzoekers wilden vooral veel leren over de technologie en het ontwerp- en ontwikkelproces. Ontdekken wat je beslist wel moet doen, wat je beslist moet laten, en welke onverwachte kansen en tegenslagen je onderweg tegenkomt. Uit de verkenning blijkt dat het Expertise centrum niet als enige met deze zoektocht bezig is. Wetenschappers, productdesigners en innovatieve ondernemers zijn het erover eens dat klassieke ontwerp- en onderzoeksmethodes moeten worden aangepast en aangevuld bij de ontwikkeling van Warme Technologie.

Het Welthuis-Kompas

Het woord dat tijdens de verkenning in vrijwel elk gesprek viel was co-creatie. Grote eensgezindheid was er over het uitgangspunt dat mensen met dementie bij het ontwerpen betrokken moeten worden. Dat sluit aan bij een van de onderzoekslijnen zoals die nu al door het Expertise centrum zijn vastgesteld. Hier ligt nog een methodologische uitdaging. Want de mate waarin mensen met dementie uiting kunnen geven aan hun wensen, gevoelens en gedachten neemt af. Daarom moet (samen met de directe omgeving) steeds weer gezocht worden naar andere (meer non-verbale) manieren van communiceren. Daarbij is ook de vraag aan de orde hoe je voorkomt dat mensen die met dementie leven – onder het mom van co-creatie als ‘proefkonijnen’ worden gebruikt. Het moet een ‘wederkerig’ proces zijn doordat het voor hen aangenaam en waardevol is om aan het onderzoek mee te doen.

Verder werd vaak gewezen op het belang van de mantelzorgers in dit proces. Zij vervullen een sleutelrol bij het wel- of niet gebruiken van Warme Technologie. Bovendien kan het hun eigen kwaliteit van leven verhogen, bijvoorbeeld omdat het bijdraagt aan betekenisvol contact met hun partner of ouder. Een ander uitgangspunt dat wordt gedeeld is dat je de ontwerpen het beste in de praktijk kan testen. Dat kan in de zogeheten Field Labs of Living Labs. De productontwikkeling moet daarnaast ‘iteratief’ zijn, dus een proces van op locatie behoeftes inventariseren, samen ontwerpen, testen, evalueren, bijstellen en weer testen. Net zolang tot er iets is ontworpen dat echt meerwaarde voor de kwaliteit van leven heeft. Een derde uitgangspunt dat werd herkend is dat bij de productontwikkeling uit verschillende kennisvelden geput moet worden. De beste werkwijze is overigens niet interdisciplinair, maar transdisciplinair, vinden de meeste gesprekspartners. Daarmee wordt bedoeld dat stem moet worden gegeven aan de praktijk. Naast gebruikers en mantelzorgers zijn dat de zorgprofessionals en commerciële partijen. Zo kan rekening worden gehouden met de factoren die bepalen of de ontworpen Warme Technologie daadwerkelijk wordt geïmplementeerd.

Er is veel gebeurd op het gebied van innovatie. Het moet nu worden weggetrokken van het striktere wetenschappelijke onderzoek. Want dat is hiervoor volstrekt ongeschikt.

*Marcel Olde Rikkert
Hoogleraar klinische geriatrie aan de Radboud UMC*

Het Expertise centrum kan de komende jaren een voortrekkersrol spelen in het aggregeren van de inzichten en ervaringen die in het ontwerp- en onderzoeksproces door de leden van het netwerk zijn opgedaan. Op die manier kunnen de uitgangspunten worden aangevuld en methodisch uitgewerkt. Het gaat daarbij om vragen als: hoe kan je de nieuwe en kort-cyclische effectevaluaties ethisch en wetenschappelijk verantwoord uitvoeren? Maar ook gaat het om het identificeren van valkuilen. Door die openhartig te bespreken kan het netwerk zich tot een lerende gemeenschap ontwikkelen.

“**Samenwerking bij design moet echt interdisciplinair zijn. Dat betekent dat mensen uit de zorgpraktijk betrokken dienen te worden, maar bovenal de mensen om wie het werkelijk gaat.**”

*Carolien Smit
Strategisch adviseur bij Pharos*

De verkenning leverde al een rijke oogst aan valkuilen op. De grootste is dat de 'eindgebruiker' – de persoon met dementie zelf - toch onvoldoende in beeld blijft bij de productontwikkeling. Dat kan een gevolg zijn van een net iets te groot enthousiasme van de ontwikkelaars voor de technische opties die beschikbaar zijn. De verleiding te vallen voor een dergelijke technology push is groot omdat met Kunstmatige Intelligentie, spraak- en bewegingstechnologie en de in de game-industrie doorontwikkelde toepassingen van Virtual Reality zich een schatkamer aan nieuwe mogelijkheden lijkt te openen. Een andere valkuil zijn de fouten die gemaakt kunnen worden bij het selecteren van de testgroep. Door gesprekspartners werd vastgesteld dat nog onvoldoende rekening wordt gehouden met relevante individuele verschillen als opleiding, culturele achtergrond, moedertaal, en sekse. Anderen voegden daar nog verschillen in levensstijl, karakter, leefomstandigheden en het stadium van dementie aan toe. Daarnaast blijkt de leeftijd relevant en moet ook nagedacht worden over de manier waarop je jonge mensen die met dementie leven bij onderzoek betreft. Als die factoren niet in beeld zijn is het niet mogelijk de producten voldoende te personaliseren. Tot slot werd verschillende keren gewaarschuwd voor een exclusieve focus op het ontwerpen van (prototypes van) systemen. Er moet ook ruim tijd en aandacht zijn voor de implementatievraagstukken en obstakels in het gebruik die zich op de kortere en langere termijn kunnen voordoen.

3. BIJDAGEN AAN DE BUSINESSCASE VOOR WARME TECHNOLOGIE

Je hoeft niet eens zo ver in de toekomst te kijken om een ijzersterke businesscase voor Warme Technologie te zien. Door de groei van het aantal mensen met dementie én de hogere eisen die we in de samenleving aan de kwaliteit van leven stellen, is de potentiële vraag enorm. In de zoektocht naar die kwaliteit zal de druk toenemen iets te doen met behoeftes die nu nog onvervuld blijven. Denk aan de wens vrij in de omgeving te bewegen zonder te verdwalen. Denk aan de behoefte aan betekenisgeving. Denk aan het verlangen naar intiem contact, sensualiteit en seksualiteit. Denk aan het vergroten van de weerbaarheid en kracht. Warme Technologie kan op die terreinen een mogelijke oplossing bieden.

Dat mensen met dementie vaker thuis blijven wonen zal zeker van invloed zijn, maar wat de vraag nog meer kan stimuleren is dat de samenleving steeds meer gewend raakt aan technologisering. Een geïnterviewde stelde zich voor dat over een jaar of dertig robots het straatbeeld mee bepalen. Daar zullen dan zorgrobots bij zijn voor mensen die met dementie of een andere beperking leven. In deze tijd vinden we dat nog stigmatiserend. Maar vinden we dat ook nog als die robots een gepersonaliseerde toepassing zijn van een technologie die voor iedereen vanzelfsprekend is?

In dit scenario wordt er rekening mee gehouden dat de grote technologiebedrijven zich op deze markt hebben gestort, want dan gaat het snel met de ontwikkeling van Warme Technologie. Maar vooralsnog zijn ze nog niet in dit gat gesprongen. Met een zonnige blik kun je het zien als een kans voor uitvinders, wetenschappers, startups en bescheiden scale-ups om een pioniersrol te spelen. Maar het is voor hen een stevige opgave om de markt echt open te breken zonder de schaalvoordelen van de grote technologiebedrijven. Tijdens de verkenning kwamen de potentiële obstakels regelmatig ter sprake. Het vinden van financiering is niet altijd eenvoudig. De contacten met leveranciers kunnen worden gecompliceerd omdat die net te veel haast hebben met het op de markt brengen van een product en over onvoldoende geduld, kennis, of middelen beschikken voor een 'iteratief creatie-proces.

“Ik heb veel goede ideeën het niet zien halen omdat het businessmodel niet goed on elkaar zat.”

Wang Long Li
Oprichter Tinybots

Het Expertise centrum gaat de komende jaren onderzoeken hoe het kan helpen Warme Technologie naar de markt te brengen. Tijdens de verkenning werden door de deelnemers al suggesties gedaan. Een paar daarvan kwamen hiervoor al aan de orde: de ontwikkeling van het netwerk tot een plek waar kansrijke allianties worden gesmeed en kennis en expertise worden gedeeld. Een andere suggestie was om potentiële afnemers al in een vroeg stadium bij productontwikkeling te betrekken, bijvoorbeeld via crowdfunding, en op deze manier (indirect) meer te weten te komen over de potentiële behoefte aan een product.

“**Het thema ondernemerschap heb ik echt gemist in mijn opleiding. Dat merkte ik wel toen ik zelf een bedrijf ging opzetten.**

*Hester Le Riche
CEO en oprichter van Tover*

Een van de dilemma's is wel dat de meerwaarde van Warme Technologie zich niet altijd in geld laat uitdrukken. Begrippen als geluk en welzijn zijn moeilijk grijpbaar. Samen zouden de leden van het netwerk naar manieren kunnen zoeken om de meerwaarde op andere manieren te concretiseren, bijvoorbeeld door de (makkelijker meetbare) indirecte effecten te benadrukken. Warme Technologie verkoopt beter als je kan aantonen dat die zorgpersoneel wel degelijk werk uit handen neemt. En als die technologie een betere, diepere inhoud geeft aan de relatie tussen mantelzorgers en zorgbehoevenden, zal de kans groter zijn dat mantelzorgers het fysiek en mentaal volhouden. Dat scheelt dan weer veel hogere kosten voor een opname of professionele thuiszorg. En als de kwaliteit van leven door Warme Technologie beter is, zullen artsen ook minder kostbare psychofarmaca (met vaak negatieve bijwerkingen) voor hoeven schrijven.

Tijdens de verkenning werden verder nog verschillende suggesties gedaan voor de manier waarop bedrijven in het netwerk kunnen worden ondersteund. Een daarvan was om naast een kennisbank een webwinkel te creëren voor Warme Technologie. Een andere was versterking van het ondernemerschap van de pioniers en ontwerpers. Een designer vertelde dat een van de handicaps bij het opbouwen van haar bedrijf was dat ondernemerschap tijdens haar opleiding nauwelijks aan de orde was gekomen. Een sterk netwerk met daarin veel ondernemerservaring kan beginnende bedrijven steunen met bijvoorbeeld adviezen en het opstellen van businessplannen.

4. MIDDELPUNT VAN EEN DENK- EN DISCUSSIEGEMEENSCHAP

Het Expertise centrum wordt het middelpunt van een denk- en discussiegemeenschap, een netwerk van iedereen die zich met Warme Technologie bezighoudt. Daarin zal het niet alleen gaan om nieuwe producten en onderzoeksmethoden. Bij het op de kaart zetten en het verder ontwikkelen van Warme Technologie zullen zich ook andersoortige vragen aandienen.

A Het kan om relatief praktische vragen gaan. Hoe pareer je bijvoorbeeld de weerstanden in delen van de zorg tegen technologie in het algemeen. Hoe overtuig je mensen die in de zorg werken? Voor veel van hen weegt zwaar dat ze al overbelast zijn. Het feit dat hun collega's in het proces van co-creatie betrokken zijn geweest – als ze daar al op de hoogte van zijn – zal ze niet meteen over de streep trekken. Misschien lukt dat beter als Warme Technologie een plek krijgt in de opleidingen van verpleegkundigen. Weerstanden liggen er op het niveau van de directies, bleek uit de verkenning. Hoe overtuig je die ervan dat technologie de zorg menselijker kan maken? Wellicht moet het verhaal achter het concept daarvoor vaker en anders verteld gaan worden. Of is het toch gewoon een kwestie van aanhouden en steeds betere oplossingen blijven aanbieden? Een andere vraag die zich aandient is hoe je ervoor zorgt dat Warme Technologie gebruikt *blijft* worden, en dus hoe je voorkomt dat het na enige tijd voorgoed in de opslag verdwijnt.

“

Het probleem is dat er veel mensen in het zorgmanagement weinig weten van technologie. De wereld van Kunstmatige Intelligentie, Machine Learning en Demotica staat gewoon te ver van ze af.

Jaap Veerhoek

Adviseur informatietechnologie van zorginstelling Oktober

B Het kan om ethische vragen gaan. Het idee techniek te ontwikkelen die het contact met de sociale omgeving helpt onderhouden is prachtig. Maar hoe voorkom je de privacy-problemen die daar al snel mee verbonden zijn, zoals het gebruik van sensoren waarbij onvoldoende duidelijk is wie er wel of niet toegang heeft tot de verzamelde data? Een ander dilemma kwam in een gesprek over de spraaktechnologie van Care-Riing aan de orde. Daarmee kan je telefonisch contact te onderhouden met een ouder, zelfs als je vanwege werk of andere omstandigheden niet bereikbaar bent. Dat gebeurt met een systeem dat met het stemgeluid van de zoon of dochter automatisch antwoorden genereert. Het is een prachtige technologie die voor sommigen zeker zal werken. Na zo'n gesprek zijn ze gerustgesteld. Toch zullen sommigen ertegen aanhikken dat het geen 'echt gesprek' is en het gevoel houden dat mensen met dementie worden afgescheept. Nog weer een ander ethisch dilemma dat aan de orde kwam is de diepe emotionele band die mensen met dementie kunnen opbouwen met een zorgrobot. Is dat niet ongemakkelijk? Of moeten we ons er meer van bewust zijn dat dit een probleem is waar alleen de naaste familieleden mee worstelen, en dat het dus om de vraag gaat in hoeverre zij in staat zijn zichzelf weg te cijferen? En wat is eigenlijk het verschil met de diepe emotionele band die je met een huisdier kunt hebben?

“

Je moet naar de toegevoegde waarde blijven kijken. Daarbij heb je ook met dilemma's te maken. Er zijn verpleeghuizen met van die beelden die bewoners het gevoel geven dat ze ergens anders zijn. Bied je mensen daarmee de helpende hand, of bied je iets waarvan ze later heel erg in de war raken?

Francien van de Ven

Manager op Ouderenlandgoed Grootenhout

Je kan een systeem voor valpreventie 'koude technologie' noemen. Maar het aantal heupfracturen hebben we in twee jaar tijd met driekwart teruggebracht. Daarmee draag je bij aan de kwaliteit van leven.

Jan-Kees van Wijnen

Directeur zorg en behandeling van Tante Louise

C Het kan gaan over de verhouding tot Warme Technologie en andere innovaties die een positieve invloed hebben op het welbevinden van mensen die met dementie leven. Daarbij kan sprake zijn van ethische kosten-batenafwegingen. Een voorbeeld dat tijdens de verkenning ter sprake kwam zijn de Leefkringen waarmee de zorginstelling Tante Louise is begonnen. Het is een systeem waarmee de bewoners de vrijheid krijgen in hun zorginstelling en de omgeving rond te lopen. Een met een polsbandje (dat er als een horloge uit ziet) verbonden elektronisch systeem volgt alle bewoners. Soms worden de bewoners ongemerkt gestuurd, bijvoorbeeld als ze op de verkeerde liftknop drukken. Dankzij het signaal dat de polsband aan het systeem geeft, komen ze altijd op de verdieping van hun kamer aan. Als ze vervolgens in de gang staan, gaat de deur van hun kamer vanzelf open. Het systeem bepaalt verder ongemerkt of ze het gebouw wel of niet kunnen verlaten (de afweging vindt plaats op basis van de risicofactoren). Ook buiten worden de bewegingen gevolgd en zijn er mensen uit de sociale omgeving (zoals winkeliers) ingeschakeld die kunnen interveniëren. Het werkt bovendien zo ingenieus dat er tegen bewoners nooit nee gezegd hoeft te worden, wat veel stress bespaart. Dit soort voorbeelden zouden besproken kunnen worden. Is hier sprake van een verantwoorde ethische kosten-batenafweging? Is een beperking in autonomie of privacy het waard om daarvoor in ruil meer bewegingsvrijheid, veiligheid of welbevinden te hebben? En hoe garandeer je dat de belangen van mensen die met dementie leven zwaar blijven meewegen en niet alsnog ondergeschikt worden gemaakt aan 'het gemak' van de zorgverleners of aan kostenbesparingen?

Een mooie slogan zou zijn: techniek maakt het leven zoveel menselijker.

Henk Nies

Directeur strategie en innovatie bij Vilans

Conclusies en vervolgroute

Het concept Warme Technologie is geboren uit de overtuiging dat producten en diensten de zorg menselijker kunnen maken. Bij de ontwikkeling en uitrol ervan worden andere vragen gesteld dan bij technologie die vooral bedoeld is om de zorg efficiënter en goedkoper te maken. Warme Technologie staat voor de keuze voor welzijn in brede zin, voor waardigheid en autonomie. Een principieel uitgangspunt is dat mensen met dementie bij de ontwikkeling van producten en diensten betrokken moeten zijn.

De afgelopen jaren is door het Expertise centrum al veel werk verricht. Het concept is inmiddels stevig in de steigers gezet en de eerste prototypes zijn ontwikkeld. De samenwerking met Alzheimer Nederland is aanleiding de vervolgstappen te verkennen. Als speerpunten dienen zich daarbij de (verdere) ontwikkeling van de vier rollen aan. In de eerste plaats zal het Expertise centrum bijdragen aan de ontwikkeling en het zichtbaar maken van concrete producten en diensten. In de tweede plaats zal bijgedragen worden aan ontwerp- en onderzoekspraktijken en aan kennisdeling. Dat doet het Expertise centrum met ambitieuze onderzoeksprogramma's. In de derde plaats zal het bijdragen aan een sterke business case voor Warme Technologie. Dat gaat het onder andere doen door ontwikkelaars, onderzoekers en bedrijven te helpen met financierings- en commerciële ontwikkeltrajecten. Tot slot zal het Expertise centrum zich tot het middelpunt van een denk- en discussiegemeenschap ontwikkelen.

Uit de verkenning wordt bovendien duidelijk dat die rollen pas echt goed vervuld worden als de kracht van gezamenlijke netwerken en allianties optimaal wordt benut. Dat zal gebeuren door het organiseren van gezamenlijke events, websites en gebeurtenissen. Ook zullen samenwerkingsverbanden worden aangegaan en verankerd met zorgorganisaties en mensen die met dementie leven.

Het komend jaar zal het Expertise centrum veel mensen uit zijn netwerk uitnodigen om mee te denken over de speerpunten voor de komende jaren. Dat gebeurt onder andere met speciale consultaties van mensen die met dementie leven, hun familie en mantelzorgers. Het zal het begin zijn van een permanent proces. Want het denken over Warme Technologie en wat het voor mensen met dementie kan betekenen, zal voorlopig niet stil staan. Denk alleen maar aan de nieuwe technische mogelijkheden die zich zullen blijven aandienen en aan scherpere inzichten in wat dementie voor mensen kan betekenen. Het enige wat niet gaat veranderen is het doel van Warme Technologie: de ontwikkeling van technologie die mensen met dementie helpt om het leven te omarmen, om zich vrij en vertrouwd te voelen in de eigen omgeving en om contact te houden met de mensen die ze liefhebben.

Veel waardevolle inzichten zijn opgehaald. Daarom hier een selectie ter illustratie.

“Als technologie mensen in staat stelt om dingen op hun eigen manier te doen, in hun eigen tempo en op het moment dat ze dat zelf willen, dan geeft het ze veel meer energie.”

Inge Bongers

Hoogleraar evidence based management van innovatie van de geestelijke gezondheid (Universiteit van Tilburg)

“Technologie kan helpen om contact te blijven houden met je omgeving. Dat is essentieel voor de kwaliteit van leven. Het geeft het gevoel dat je onderdeel bent van iets groters. Dat je leven zin heeft. Het helpt je je veiliger voelen.”

Mijke Buis

Programmamanager zorg en innovatie van de CZ-groep, specialist Ouderenzorg

“Het probleem met implementatie is ook dat niemand weet wat er allemaal beschikbaar is.”

Rose-Marie Droes

Hoogleraar psychosociale hulpverlener voor mensen met dementie (Amsterdam-UMC)

“Je moet kritisch blijven op je eigen veronderstellingen. Het hoeft bijvoorbeeld helemaal niet zo te zijn dat de kwaliteit van leven dramatisch achteruitgaat bij dementie. Mensen passen zich aan.”

Debby Gerritsen

Hoogleraar welbevinden (Radboud UMC)

“Je kunt het niet alleen. Het expertise centrum zou een soort makelaar kunnen zijn die bedrijven aan onderzoekers en bijvoorbeeld distributeurs koppelt.”

Jelle Hylarides

Oprichter Care-Riing en lector aan de Haagse Hogeschool

“Bedenk wel dat de oplossingen die je bedenkt niet alleen van nut hoeven te zijn voor mensen die met dementie leven.”

Masi Mohammadi

Hoogleraar smart architectural technologies (TU Eindhoven)

“Probeer technologie zo toegankelijk te maken dat het niet aanvoelt als technologie.”

Chris Ramaekers
Medeoprichter van Qwiek

“Elk mens met dementie is anders. Je moet de technologische oplossingen daarom personaliseren.”

Marjolein Scholten
*Senior programmamanager van ZonMW,
trekker van Deltaplan dementie*

“Wat enorm kan gaan helpen is dat er ook onder de mensen die met dementie leven een hele generatiegolf aankomt die al op een intuïtieve manier met techniek omgaat.”

Henri Snel
Architect bij het onderzoeksbureau Alzheimer Architects

“Als je Warme Technologie serieus neemt en mensen echt wil betrekken in het ontwerpproces moet je zorgen voor een mind-set waarin iedereen zich veilig voelt om met ideeën te komen.”

Job van 't Veer
Lector innovatie NHL Stenden Hogeschool

“Nog te vaak wordt bij nieuwe technologie gezegd dat het niets toevoegt. De waarheid is dan meestal dat de zorgorganisatie er nog niet klaar voor is.”

Floor de Vroome
Bestuurder Pleyade

“Warme Technologie spreekt me erg aan omdat het heel erg aansluit bij het denken over positieve gezondheid. Het stelt de behoefte van de doelgroep nadrukkelijk centraal.”

Marjolein de Vugt
Hoogleraar psychosociale innovatie bij dementie (Universiteit van Maastricht)

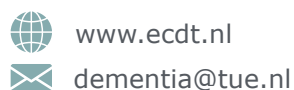
Voor deze verkenning is gesproken met:

Inge Bongers (hoogleraar evidence based management van innovatie van de geestelijke gezondheid aan de Universiteit van Tilburg), **Rens Brankaert** (universitair docent bij Industrial Design aan de TU Eindhoven en lector bij Fontys Hogeschool, initiatiefnemer Expertise centrum), **Mijke Buis** (programmamanager zorg en innovatie van de CZ-groep, specialist Ouderenzorg), **Rose-Marie Droes** (hoogleraar psychosociale hulpverlener voor mensen met dementie aan Amsterdam-UMC), **Debby Gerritsen**, (hoogleraar welbevinden aan de Radboud UMC), **Ans Tummers-Heemels** (onderzoeker Human Technology Interaction Tu-Eindhoven), **Jelle Hylarides** (oprichter care-riing en lector aan de Haagse Hogeschool), **Raymond Koopmans** (hoogleraar ouderengeneeskunde aan de Radboud UMC), **Helianthe Kort** (lector technologie en zorginnovatie aan de hogeschool van Utrecht), **Wang Long Li** (oprichter Tiny Robots -zorgrobot Tessa), **Masi Mohammadi** (hoogleraar Smart Architectural Technologies aan de TU Eindhoven), **Henk Nies** (directeur strategie en innovatie bij Vilans), **Marcel Olde Rikkert** (hoogleraar klinische geriatrie aan de Radboud UMC), **Chris Ramaekers** (medeoprichter van Qwiek), **Hester Le Riche** (Ceo en oprichter van Tover), **Marjolein Scholten** (senior programmamanager van ZonMW, trekker van Deltaplan dementie), **Carolien Smit** (strategisch adviseur bij Pharos), **Henri Snel** (architect bij het onderzoeksbureau Alzheimer Architects), **Job van 't Veer** (lector innovatie NHL Stenden Hogeschool), **Francien van de Ven** (manager op Ouderenlandgoed Grootenhout), **Jaap Veerhoek** (adviseur informatietechnologie van zorginstelling Oktober), **Floor de Vroome** (bestuurder Pleyad), **Marjolein de Vugt** (hoogleraar psychosociale innovatie bij dementie aan de Universiteit van Maastricht), **Jan-Kees van Wijnen** (directeur Zorg en behandeling van Tante Louise) en **Wijnand IJsselsteijn** (hoogleraar mens- en techniekinteractie aan de TU Eindhoven, initiatiefnemer Expertise centrum).

Het Expertise Centrum Dementie & Technologie

**“Voeg leven toe aan de
jaren!”**

In opdracht van het Expertise Centrum voor
Dementie en Technologie geschreven door
Michiel Zonneveld

Partner van

